

BİR ƏBƏDİ YOLUMUZ VAR

Sabir Rüstəmxanlı publisistikasında kimlik düşüncəsi

Səddat CƏFƏROV,
iqtisadiyyat elmləri üzrə fəlsəfə doktoru,
Azərbaycan və Rusiya Yazıçılar və Jurnalistlər Birliklərinin üzvü,
Beynəlxalq Yazarlar Birliğinin üzvü

Sabir Rüstəmxanlı kimi sənətkarlar özünü ifadənin yalnız birce yolu ilə getməzler. Belələri on müxtəlif tərəflərdən millətin ruhuna tösir etmək imkanları arayır və bunu öz düşüncələrinin işığında daha artıq reallaşdırmağa çalışırlar. Sabir Rüstəmxanlı təkcə poeziyə ilə də məşqəl olsayıd, yena xalqın böyük şairi idi, buna söz yox. Ancaq o bütün imkanlarını saflaşdırmaqda millətin ruhuna tösir göstərmək yolları arayır və bu yolda heç bir zohmətdən çəkinmir. Ömrünün ahl çağlarında çox dəyərli nəşrələri ilə xalqımızın tarixinə işq saldı. Eləcə də, cavanlığından başlayaraq elmi-adəbi, publisistik yaradılığı ilə də sözünü, ruhunun isteyini millətə çatdırmaq məqsədi ilə bu gün də, bu sahədə də fəaliyyətini qızılqlıqla davam etdirir. Onun "Milli ideya və dövlət ideologiyası", "Milli intibah nədən başlanılar", "Mədəniyyət, siyaset və milli hədəflərimiz" kimi məqalələrini həm hayatı-praktik müsahidələrin natiçələri, həm də milli ruhun silahlandırılmış üçün nəzəri düşüncələri sistemi adlandırmışdır. Adalarını çəkdiyim məqalələrin hər birini ali məktəblərin humanitar sahələrində, hətta digər ixtisas sahələrində de xüsusi kurs dərsliyi kimi istifadə etmək çox yararlı olardı. Zənimcə, böyük sənətkarın düşüncələri xalqının təbiətini öyrənmək istəyin, məqsədi siyasetə məşqəl olmaq istəyində olan hər bir siyasetinə yoluna, düşüncəsinə işq sala bilər.

"Milli ideya və dövlət ideologiyası" yazısında qədim Ellin düşüncəsindən üzü bəri tarix yoluna nəzər salınır.

Sabir Rüstəmxanlı doğru deyir ki, hər bir xalq istəyər ki, özünün milli onnələrini, kökünü unutmadan müasir inkişafla ayaqlaşla bilsin. İnkışafın götirdiyi yenilikləri qəbul edib özü də yenilənsin. Bəli, ümumiyyətlə, yeniləmədən dünən xalqlarının cərgesində öz yerini tutmaq mümkün deyil. Təəssüf ki, dünən gü mərkəzləri yenilik adı ilə zoif ölkələri təkcə horbi baxımdan yox, həm də iqtisadi, hətta mənəvi baxımdan işgal etmek niyyətindən el çəkmirlər. Bu mənəvi hədəfdə olanlardan biri də elə Azərbaycan xalqıdır. Bizim on böyük faciəmiz böyük Azərbaycan ərazisinin parçalanmasıdır. Bu gün vətəndən qıraqda qalan yerlər bütövlükde Azərbaycanın özündən çox-çox böyükdir. Güney Azərbaycan isə mənəvi isteklərindən məhrum edilib. Assimiliyasıya deyirmənədən üyüdülməkdədir. Şimali Azərbay-

canın da yolu heç də hamar deyil. Son otuz ilin hadisələri tarixin bir çox gerçəkliliklərini bizi göstərdi. Azərbaycan tarixin bir neçə etnosun vətəni olub. Hətta qədim Albaniya zamanında belə burada ayrı-ayrı etnik qruplar six qonşuluq və dostluq əlaqələri ilə yaşayıb, özlərinin həyatlarını hifz edib özlərinin mənəvi inkişafları ilə tomin olublular. Dünyanın böyük gü mərkəzlərindən biri kimi Sovet dövründə də az-çox xalqların mənəvi mühitləri qorunurdu. Amma Sovet dövlətinin çöküşündən sonra Azərbaycanda sabitlik istəməyən qüvvələr meydana çıxdı ki, onlar qızılqırıcılıq yolu ilə etnosları bir-birinin üstüne salmağa çalışdlar.

Sabir Rüstəmxanlı yaxşı bilir ki, milli dəyərləri qorumaq üçün birinci növbədə dövlətin sərhədlərinə qorumaq lazımdır. Dövlətin təhlükəsizliyini təmin olunarsa, onda xalqlar da öz istəkləri ilə baş-başa qala bilər. Çox təəssüf ki, dünən gü mərkəzləri ayrı-ayrı xalqların sabit həyatı ilə barışır, onları müxtəlif inliyizlərlər təqribən qırır. Bir çox hallarda, demək olar ki, münəqışlərə məhərəbəyə çevirməkələ özlərini idarəedən dövlətləri də məhv edirlər. Şübhəsiz, Azərbaycanı bir sərnişin qorumaq üçün Sabir Rüstəmxanlı maraqlı parallelər də aparır: "Amerika Birləşmiş Ştatlarında Amerika hayat tərzı zənginlik, iqtisadi problemsizlik - dünən can atlığı səviyyəyə" sayılır. Amerikaya hənzəmək, Amerika arzusuna ideologiya səviyyəsindədir. Lakin 1990-ci illərdən başlayaraq, nədənsə, ABS öz Yuxarı Şərqi siyasi təbliğatı "missionatlı cildi" də geyindirib: "diktatorialardan özab çəkən xalqlara yardım..." Əfqanistan, İraq, Ərəb baharı və s. Niyiyət bəlliidir. Böyük dövlətlərdən qanun soruşulmur... Bir vaxtlar SSRİ də yardım və ya sosializmi yaymaq adına, mahiyyətə işğaldan az fərqlənən bir ideologiya ixracıyla məşqül idil. Xırda dövlətlər istədi-istəmedi, onlara "xösbəxtlik" aparmaq və sonra onları öz içində əritmək son əsrlərdə rus ideyəsinin nüvəsini taşkil etmişdir. Mahiyyətə bunalı böyük güclərin tarix boyu müxtəlif maskalarla ortaya çıxan imperiya idddialarıdır. İkinci Dünya məhəbəsindən sonra yeni Avropa düzəni, dəha çox, insan haqları, qanunların alılıyi, insanların layiqli yaşaması, vətəndaş comiviyətinin inkişafı, başqa dövlətlərə dərindən əməkdaşlı prinsipləri üzərində qurulmuşdur. Hansı dövləti götürsən öz şəraitin, tarixi təcrübəsinin, dən və ona nələrinin təhləblrəna uyğun bir gələcək planının cizildiyini görərik". Dəqiq müsahidələrdir. Livan bombalanır, Əfqanistanın bir neçə dəfə çək-çevirildi, uzun illərin qırğınlardan sonra Taliban yenidən hakimiyyətə qayıldı. Bir sözə, Əfqanistan hələ də öz içində özünü yeməkdir. Şübhəsiz, bu işdə kənar barmaqların da rolu az deyil. Sözün hoqiqi mənasında maddi rifahını tomin etmisi Liviya gözələrimizin qarşısında mehv edildi. İraqın düşdüyü girdəbi təsəvvür etmək çotin deyil. Bəli, xalqlar öz tələyini həll etmək üçün sarbast buraxılsalar, yollar dəha hamar olardı. Elə Azərbaycanın Xalq Cümhuriyyəti dövrünü götürök. Tarix sohnesine görə, demokratik bir respublika çıxmışdır. Amma onu hər tərəfdən təhdid etdilər və əgər belə demək mümkünse, bolşevizmin çürük ilüziya ideyələri ilə aldadaraq məhv etdilər. Sabir Rüstəmxanlı xalqın işq getirən ziyanların xidmətlərini yeri gəldikcə dəyərləndirməyə çalışır. O demək olar ki, milli düşüncə ilə bağlı bütün polemikalarında Mirzə Fətəli Axundzadəni yada salır. Onun milləti oyatmaq, qaralıqdan işqə çəkmək cəhdlerinə məqəddəs-

bir omel kimi baxır. Hətta bu yolda üzü bəriya qələm işlədən hər kəsin xidmətlərini unutmur.

Ona qeyd etmək lazımdır ki, Sabir Rüstəmxanlı Azərbaycanın son otuz ilə dəkə yolumun İkinci Qarabağ savaşından keçən hissəsinə xüsusi təqdir edir. Əlbəttə, bu savaşda qələbənin mahiyyətinə birincə növbəde milli dirilişə bağlayılır: "İkinci Qarabağ savaşındaki galaba Azərbaycan tarixinin yeni bir baslangıcıdır və savaş öncəsi - milli birləşmə zərurətinin ortaya atılması, iqtidara müxalifətin vətəndən həmrəylərə idəvəti strünlərən amillərdən biri olmalıdır, məhərəbdən sonrakı həyatımıza da asas olamış və uğurlarındandır. Bu münasibətlə tarixi zərurətdən yaranı, amma onun dayanıqlı olması üçün qarşılıqlı-güçəştli addimlər atulmalıdır. Bu mənədən iqtidarmüxalifətənən mənşəyi təqribən yanaşmalar aradan qaldırılmalıdır. Çoxdan müzakirə predmeti olan məsələnin mənəcə yada salmaq yerinə düşər: müxalif partiyaları içərisində də kifayət qədər savadlı, bacarıqlı, yeni dövrün tələblərinə cavab verən gənclər var. Siyasi mənşəyi yətərindən asılı olmayıraq - dövlət idarəciliyinin bütün sahələrində vəzifəyə, hətta layiq olanları en yüksək səviyyələrdə vəzifəyə təyin olunmalıdır. Bütün demokratik, layiq dövlətlərdə vəziyyət belədir, bəzədə isə barışmaqlı səviyyəsindədir. Nəinki Avropada, hətta keçmiş sovet respublikalarının əksəriyyətində müxalif partiyaların nümayəndələrini yüksək vəzifələrdə görmək olar. Bəzədə isə təəssüf ki, bu məsələnin shəhəriyəti nəzərə alınır. Mənəcə köklü İslahətər çərçivəsində həll edilməli olan ciddi məsələlərdən biri də budur". Nohayat, onu qeyd etmək lazımdır ki, Sabir Rüstəmxanlı mənəvi dövlətimizin mövcudluğu gələcəyimizin təminatıdır. Olka başdan-başa qurulur. Bunu inkar etmək olmaz! Ancaq bir az da içimizin quruculuğunu düşünməliyim... İçədən çökdürülən çölin bər-bəzəyi qurumaz! Azərbaycanın böyük gələcəyə xalqımızın milli əxlaqı və dəyərlərə səykonan, insani böyükən, ona azadlıq verən, mücərrəd cəmiyyəti yox, şəxsiyyəti ucaldan, vəzən havasını sevgiyə, sayqılı dolduran yeni intibahından başlanacaq...". Sabir Rüstəmxanlının bu qeydləri ilə razılışmamaq mümkün deyil. Ən əsas da ona görə ki, Sabir Rüstəmxanlının dənə-dənə təkrarladığı və yada saldıqlı məhz inqilab vəsitiesi ilə yaranmış mənəvi problemləri bizim hər birimiz öz gözərimizlə görmüşük. Biz kütləyə çəvirlənən yaratdığı fəciənin şahidiyik. Erməni vandalları məhəz Azərbaycanın kütləyə çəvirləmə dövrünü gözlədi və həmin dövrə işğala başladı.

Görkəmli ədibin "Mədəniyyət, siyaset və milli hədəflərimiz" adlı qeydlərindən də yan keçmək mümkün deyil. O dəfələrlə tekrar etdiyi kimi, bu qeydlərində də müxtəlif etnosları birləşdirən cəhəti dəha qəbariq göstərir. Türkləri, kürdləri, talyşləri, tatlıları, digər dağlı xalqlarını Azərbaycanda bir araya getirən vətən sevgisidir. Müxtəlif etnosların nümayəndələri avarlar, saxurlar, lezgiler, yəhudilər və başqaları qəhrəman türk oğulları ilə birgə Azərbaycan uğrunda canlarından keçməyi özlərinə şəref bildilər.

(Davamı 11-ci səhifədə)

qalesini sual cümlesi ilə başlıdır. Bunnuları sanki cəmiyyətə sual verir, hər kasın düşüncəsinə tösir etməyə çalışır. Qoy hələ şərh etməmişdən evvel hər kas özü desin ki, milli oyanış nə vaxt, necə, nədən başlanır - bu barədə düşünün. Sabir Rüstəmxanlı bu mətnədə belə bir məramı əsas götürür ki, tarixi, gələcəyi, bu günü, ümumiyyətlə, məqsəd və mərəmləri haqqında düşünməyən xalqlar üçün milli intibah yoxdur. Demək, burada belə bir noticə çıxır ki, milli intibah üçün gərok elə tarixini yaxşı biləsən və gələcəyin haqqında düşünsən.

Hər yerdə olduğu kimi Azərbaycan da çoxlu sosial problemlərə diqqəti yönəldir. Amma sosial problemlərə diqqəti yönəldər bəndən inqilab ocağı qalamaq istəyinələr unutmamalıdırlar ki, inqilablar son nəticədə ən mükəmməl dövlətləri belə çökdürür, onu tamahar xarici gücün ayaqları altına verir. Ele manfür insanlar var ki, çox asanlıqla xalqı dövlədən incik salmağa çalışır.

Bu yolla idarətəm rüçəklərini dağıtmış istəyirlər. Daha dəqiqini özü yazar: "Adamları öz dövlətindən incik salmaq, gələcəyə olan ümidişlərin qırmaq, qəddarlıq, mərhəmətsizlik mühiti yaratmaq, cəmiyyəti sevgisiz, yalançı, maddiyətdən başqa bir şey düşünməyən, ləvəz, bir-birinə bayanməyən kütlöyə çevirmək... Bunnular kapitalizmin, bazarın gotirdiyi bələlərdir, yoxsa tədricən milli xarakterimizə hopan bələlər? Hər insan kimi hər millətin də öz taleyi, öz yolu, öz Al-lahi var. Biza qurulan tələblərdən keç-keçə bu gənə golib çatmışq... Vətənimizin bir parçasında da olsa müstəqil dövlətimizin mövcudluğu gələcəyimizin təminatıdır. Olka başdan-başa qurulur. Bunu inkar etmək olmaz! Ancaq bir az da içimizin quruculuğunu düşünməliyim... İçədən çökdürülən çölin bər-bəzəyi qurumaz! Azərbaycanın böyük gələcəyə xalqımızın milli əxlaqı və dəyərlərə səykonan, insani böyükən, ona azadlıq verən, mücərrəd cəmiyyəti yox, şəxsiyyəti ucaldan, vəzən havasını sevgiyə, sayqılı dolduran yeni intibahından başlanacaq...". Sabir Rüstəmxanlının bu qeydləri ilə razılışmamaq mümkün deyil. Ən əsas da ona görə ki, Sabir Rüstəmxanlının dənə-dənə təkrarladığı və yada saldıqlı məhz inqilab vəsitiesi ilə yaranmış mənəvi problemləri bizim hər birimiz öz gözərimizlə görmüşük. Bəzək tələyə çəvirlənən yaratdığı fəciənin şahidiyik. Erməni vandalları məhəz Azərbaycanın kütləyə çəvirləmə dövrünü gözlədi və həmin dövrə işğala başladı.

Görkəmli ədibin "Mədəniyyət, siyaset və milli hədəflərimiz" adlı qeydlərindən də yan keçmək mümkün deyil. O dəfələrlə tekrar etdiyi kimi, bu qeydlərində də müxtəlif etnosları birləşdirən cəhəti dəha qəbariq göstərir. Türkləri, kürdləri, talyşləri, tatlıları, digər dağlı xalqlarını Azərbaycanda bir araya getirən vətən sevgisidir. Müxtəlif etnosların nümayəndələri avarlar, saxurlar, lezgiler, yəhudilər və başqaları qəhrəman türk oğulları ilə birgə Azərbaycan uğrunda canlarından keçməyi özlərinə şəref bildilər.

(Əvvəli 10-cu səhifədə)

Sabir Rüstəmxanlı bu yazısında milli mədəniyyətlərin insanların ruhuna təsiri, yüksək qiymətləndirir. Birmənali şəkildə qeyd edir ki, mədəniyyət xalqları mənən birləşdirir, bir-birinə doğmalaşdırır. Görünür, elə bu cəhətə xüsusi dəyər verdiyinə görə o, bu qeydlərdən ədəbiyyat tarixinə də nəzər salır. Ədəbiyyatın dəyərini diqqətən cəkir: "Həyətin obrazını yaratmaq, təhlil etmək, müqayisə aparmaq, nəticə çıxartmaq, göstərmək, təsir və təlqin etmək, ümumişləşdirmək qabiliyyəti ilə ədəbiyyat - ideologiyaya bütün başqa sənət sahalarından daha yaxındır. Lakin mən ədəbiyyatın dövlət ideologiyası alınaq çevriləməsinə düzgün yol səmvrəm, bu, nəticə etibarla, həmişə ədəbiyyatı adilşədirir, onu sənsuz ruh almının ifadəcisi dən, tarixin və zamanın hakimliyindən ayrıb sırası və hakimiyət alətinə, əl quzuşuna çevirir. Ədəbiyyat öz daxili qanunları ilə yasamalıdır. Xüsusən dövlət xalqdan və milli maraqlardan uzaq olanda ədəbiyyatın dövlət ideologiyasına bağlanması onu öz əbədi yoldan çıxarıb azdır. Tarixdə bunun örnəkləri çoxdur. Burada Xaqani Şirvaninin həbsi və sonra saraydan qaçması, Nizami Gəncəvinin heç bir davəti qəbul etməsini və hər zaman saraydan konarda yaşamasını xatrlarda bilsək. Ədəbiyyat rəsmi dövlət ideologiyasından konarda yaşaya bilər, ancaq ideallış yaşıya bilməz. Mədəniyyətimizin sıfırtını qorumaq haqqında düşünməliyik. Sovet dövründə qurulmuş modelər heç bir dəyişiklik etmədiyimizdən bəri gələn kimi, aparılan sırası xalqı öz mədəniyyətindən uzaqlaşdırmaq siyasetidir. Özündən, öz mədəniyyətsiz mədəniyyətdən bezikmiş millətin - basqının təsiri altına düşməsi dəha asandır". Və sonra belə bir nəticəyə gəlir ki, milli ədəbiyyat olmadan biz idealimizi qoruya bilmərik. İdealsız isə insanlar mənəvi kimliklərini itirər, aşınma ilə mahz olub gedər.

Maraqlıdır ki, insanların tarixi keçmişlərinə nəzər salarken mənəvi inkişafın ənənələrin qorunması ilə bağlı torfinə xüsusi diqqət yetirir. Bu yolda o, tarixi abidələri hifz etməyi vacib sayır. O cümlədən, Seyx Cüneyd türbəsinin bərpasını vacib hesab edir. İçərişəhərə xüsusi diqqət ayırmalarını vacib sayır. Cox maraqlıdır ki, Sabir Rüstəmxanlı ata münasibəti də xüsusi olaraq dəyərləndirir: "Müstəqil dövlətdə bütün mədəniyyət, informasiya və təhsil sırası milli xarakterin, milli bilinc və təfəkkürün, milli elm və texnologiyadan inkişafına yönəldilməlidir. Təsəssük ki, sovet məktəbi bu baxımdan indiki məktəblərimizdən dəha bəhrəliydi. Bir dəyər, ilk növbədə mədəniyyətimizin prioritetini, üstün sahələrinin müəyyənləşdirib və diqqəti o sahələyə yönəldərdim. Hansı sahədə hamidən üstüñükə o sahəni öna əkərdim. Məsələn, rayonlarmızda bütün yan sahələri ilə çağdaş tələblərə cavab verən səviyyədə qurulmuş xalqçılıq sektorlari qurmaq zəruriyidir. Bütün keçmiş təleyi atla bağlı olan bir millətin biri birləşdən gəzəl normal at zavodları və dünyaya səs salan at yarışları olmalıdır. Ənənəvi xalq sanətlərinin qoruyub saxlamaq üçün özəl peşə məktəblərinin şəbəkəsi genişləndirilməlidir". Həqiqətən, indi sahədərələr atlardan daha çox istifadə edirlər. Keçilməz dağ sahədərələrinin qorunmasında atlar xüsusi vasitədir. Hələ atların bəxş etdiyi mənəvi zövq məsələsinə de yada salmaq yerine döşərdi. Atla təməs müasir insan tarixlə bağlıdır, ona qurur, mənəvi güc bəxş edir. Əli Rza Xələfli "Tənqidçinin azərbaycanlılıq idealı" məqaləsində atla bağlı düşüncələrinin bəxş ifadə etmişdir: "...Və burada bir məsaləyə də diqqəti yönəltmək istərdik. Bəziləri atın insan üçün köməkçi varlıq kimi rolunun artıq keçmişdə qaldığını iddia edirlər. Uzaqbaşlı atı şirkətə oyunbaşlıq vasitəsi kimi görənlər, cıdır yarışlarında tamaşa və əyləncə üçün yararlı bələnlər var. Ancaq biz belə düşünmürük..."

İndi də dağ kəndlərində atlardan minik və yüksək üçün qədərincə istifadə olunur. Cobanların da mösətində və əməli fəaliyyətində atın bu gün də xüsusi yeri var. Ən müühüm yüksək dağlıq orazılarda dövlət sərhədlərimizi qoruyan əsgərlər üçün atlardan yararlanmaq, görürün, hələ uzun illər mühüm əhəmiyyət kəsh edəcək. Milli parkların (tabii flora və fauna mühiti) mühafizəsi və nəzarətdə saxlanılmasında, məsə tasarrufatının mühidə, Brakonyerlərə qarşı mübarizədə atlardan istifadənin avəzini nə verə bilər? Atla ünsiyyətin tarixi ənənələrinin əzəbi-hədi təfəkkür, yaddaş əsasında bərpa da mümkündür. Yerli-ohorigen ataların - cinslərin bərpası və yetişdiriləməsi istiqamətində də bu sosial tələbat amillərinin rolu ola bilər. Demək, məqsədə müvafiq cins atlar yetişdirək xüsusi ilə sərhəddə istifadə üçün təlimlə atlari hazırlamaq, bir sözlə, atla bağlı bir çox tarixi ənənələri yaşatmaq indiki dövrümüzün də tələbidir. Atla ünsiyyət qurmaq, atın özüne məxsus "dil"ini mənimzəm, ona "dil" öyrətmək ənənəyi yaddaşa təzənlənməli, gündəmə gətirilməlidir. Sərhədçilər yaxşı bilsə ki, texnikanın "gücsüz" olduğu yerlərdə "dil" bilən ai na deməkdir". Hər haldə at Azərbaycan xalqının tarixi inkişafında az rol oynayamır. Hətta mührəhariblərdə belə hərbi süvari dəstələri çox vaxt döyüşün təleyini həll ediblər.

Sabir Rüstəmxanlı həyatımızın zənginliyini on müxtəlif cəhətlərdən qorumaq səsləyir. Əlyazmaların mühafizəsi, tarixi abidələrin qızıl axtaranların talanlarından qorunması üçün əkskin tələblər qoyur. Bütün bunlar sözün həqiqi mənasında vətəndaş yanğısının, cəmiyətə doğmaliğin bəhrəsidir. Xalqı mənə özüne qaytarmaq üçün onun vaxtı ilə kim olduğunu xatırlatmaq ən güclü təsir vəsitəsi olardı.

BİR ƏBƏDİ YOLUMUZ VAR

Böyük sənətkar əsrlər ərzində formalaşmış mədəni sərvətləri xalqın heç nəyə əvəz olunmayan mənəvi sərvəti hesab edir.

Sabir Rüstəmxanlı yaradıcılığında, xüsusilə publisistikasında milli musiqiyoğun xüsusi yet tutur. Azərbaycan folklorunun, aşiq yaradıcılığının, xalq nəğmələrinin (xalq mahnılarının) və nəhayət, möhtəşəm muğam sənətimizin qorunması və təbliğli milli kimliyimizin mühafizəsində əvəzsiz əhəmiyyət məlikidir. Ona görə də Sabir Rüstəmxanlı musiqi məsəlesi ilə bağlı düşüncələrini oxucularla məmənuniyyətlə bələdübü. Məlumudur ki, dünya xalqları Azərbaycan muğamı sənətinə xüsusi maraq göstərir. Hətta ayrı-ayrı musiqi tədqiqatçılarının qeyd etdiyi kimi bizim muğam sənətinin qidalanaraq dənəyə musiqi mədəniyyətinə çox dayır simfonik əsərlər baxış etmiş sənətkarlar mənbənin Azərbaycan muğamı olduğunu məmənuniyyətlə etiraf edirlər. Milli musiqimizi on zəngin sərvət kimi qoruyub gələcək nəsillərə çatdırmağı Üzeyir Hacıbəyov da narahatlıqla qeyd edirdi. Demək, böyük ziyalılar musiqisinin nəyə qadın olduğunu yaxşı bilir. Bu barədə Sabir Rüstəmxanlı "Musiqi" məqaləsində yazar: "Musiqi göya, Tanrıya, ruh aləminə çağırışdır. Sözlə musiqi qardaşdır. Dünya bizim duymadığımız, eşimədiyimiz səslərlə, melodiyalarla doludur. Gülərlər, çıçıkların, buluşların oxuduğu musiqi. Sonsuz göylər doldurur, ulduz silsilələrinin, kəhəşənələrin bizim qulqılığımızın duymadığı səma musiqisi. Səssizliyin musiqisi! İnsan oxuya yanda öz səsini bu böyük kosmik musiqiya qosur. Uzaya göndəlmış yer musiqiləri arasında Azərbaycanın tulum havası, yəni ney havası da var. Kosmosun uzaqlıqlarında, hardasa canlı vərsə bu musiqinin də başqa bir canlıdan gəldiyi ni biləcək, Bəlkə o vaxt artıq Yer kürəsi

da, Gənəs sistemi də mövcud olmayıcaq. Hamısı sönəcək və ya qara dəliklər tərfindən sorulub gedəcək. Dünyanın bir gizliliyi açılıncə min sırri kəsir qarşımız. Dərindən düşünsək sonsuz bir faciənin işindəyik. Musiqi bizi bu faciədən qoruyaş skafandırır, zirehdir. Bu musiqi indandan əvvəl tabiatın anlaşılmazı mümkün olmayan dilidir. Mənim üçün musiqinin zirvəsi Üzeyir bayın uverturasıdır.

Tələ, alın yazısı var şübhəsiz. Ancəq o riyazi daqiqliklə yazılmış bir yazı deyilir. O, insanın borcunu, qüdrəti və yolunun havasıdır! İnsan ilk günündə gedəcəyi sonucu da görürün. Bu ara məsəfa sənindir. Dünyanın Fətəhi də ola bilərsən, zibilliliklərdə eşənən həşərat da. Seçim et! Hər seçimin öz musiqisi var. Mənimki saz havalarıdır, Cəngidir, zurnada calınan toy havasıdır, Qarabağ savaşında sözlərtini yazdığını və əsgərlərin dilindən düşməyən, musiqisi Elçin Cəfərliyə aid olan "Millətə" marsıdır, ananın zümrüdməşələ oxuduğu "Qaragılı" dir, Cahangir Cahangirovun "Füzuli kantatası"dır...". Göründüyü kimi, Sabir Rüstəmxanlıın "Qaragılı" xalq mahnımı necə məmənuniyyətlə xatırladığını hər birimiz hiss edirik. Cahangir Cahangirovun "Füzuli kantatası" Sabir Rüstəmxanlıın qeyd etdiyi kimi böyük bir əsərdir və hər kəsin ruhunu oxşaya bilir. Elə buradaca Soltan Hacıbəyovun "Karvan", Fikrət Əmirovun "Şur" simfonik müğamlarını, Üzeyir Hacıbəyovun "Uvertura"simi, yaxud, "Sənsiz" romanını necə xatırlamaməq olar. Bu musiqi əsərləri dünya xalqlarının cərgəsində bizim mənəvi döyərimiz kimi mübahisəsiz qəbul olunur.

Sabir Rüstəmxanlı "Rəmzlərimiz" adlı məqaləsində tarixi rəmzləri, başqa sözlə, xalqımızın ruhunu təmİN edən, ruhunu yaşıdan rəmzləri çox böyük sevgi ilə xatırlayır. Saz haqqında necə sevgi

manlarımızın bir əlinde qılınca, bir əlinde saz olmasının qılınca kəsmədiyiన sazin keşdiyinə, sazla sözün əbədi vəhdətinə işarədir. İşarədir". Buradan belə ir nəticə çıxı ki, Azərbaycanın qohrəmanlıq duyuguları aşlayan xalq dəstənləri herbi silahlıların on üstün mərhəla çatlığı bəzəməndən belə ruhumuzun təminatçısi olaraq çıxış edir.

Sabir Rüstəmxanlı ruh etibarı ilə insanın sevgi ilə mükəmməlliyini qobul edir. Sevgi məsələsində Azərbaycan klassik ədəbiyyatından golen düşüncələrə də yada salır. Və "Sevgi" adlı məqaləsində bu barədə qeyd edir: "Sevgi də Tann kimi insanın obodi hədəfi və can atdığı mənzildir. Kainatın varlığı qoruyaş enerji bağılılığı və ya başqa sözə, sevgi ruhudur. Hər canlıda bir cür yaşanan əbədiyyət havasıdır sevgi... İnsanın varlığı ruhun və ya əsдин varlığıdır. İnsana sevgi, ilahiyyə sevgi bunlar bir-birinin davamudur və bir-birini tamamlayırlar. İnsanın yüksək biləcəyi on uca zirvə sevgi zirvəsidir... İnsanın sevgisindən doğulur və sevgisində dəfn olunur. İnsan əli ilə yaradılmış bütün sənət möcüzələri, qalalaq, imarətlər, heykəllər, misilsiz rəsm əsərləri, məscid və kilsələr - böyük sevgidən, böyük enerjidən, yəni böyük ruhdan doğulub. Ən böyük ədəbiyyat nümunələri də sevgi etirafıdır. Sevgi və qohrəmanlıq dəstənlərimiz, uzun tarixi olan pocziyamızın da mayasında eşq dayanır. Şairlərimiz tarix boyu böyük bir ruh havasını oxuyublar. Bu nağmə qırılarda dünyanın sonu çatacaq. Böyük sevgi - istor insana, istor Tanrıya, fərqi yoxdur - həmişə heyrat və sayqı doğurur". Zənnimə, sevginin elə bu cür sevgi ilə tərənnüm olunması böyük rəsm əsərkər kimi Sabir Rüstəmxanlının insanın insanlığını qorumaq yolunda sevginin nəyə qadir ol-

duğunu göstərmək baxımdan çox dəyərlidir. Əlbəttə, bu gün elmin və texnikanın inkişafı, xalqların bir-birinə integrasiyası, mədəniyyətlərin qoşusuq insan münasibətlərinə də ciddi təsir göstərir. İnsanların böyük axınla şəhərlərə can atması da düşüncələrə təsiriz ötüşmür. Amma hər haldə Sabir Rüstəmxanlıya görə əsl sevgi onu hər tərəfdən döyen dəlgələrin təsirinə baxmayaq yənə yaşayır. Və bu yolda poeziyannı, musiqinin də çox böyük rəsi vər. Bəli, poeziyə və məhəbbət nəgmələri sağlam sevginin sanki keşiyindədir.

Sabir Rüstəmxanlı mütəfəkkir sənətkar kimi "Tale", "Terbiyə", "Məktəb", "Şəxsiyyət" kimi məqalələrində insanın hortorəflı formalması üçün müdrik məsləhətlər verir, təhlillər aparır. Cəmiyyətin mənəvi qorunması yolunda, şəxsiyyətin inkişafı naməni tərbiyəni və məktəbi xüsusiələ dəyərləndirir. Əlbəttə, bu yerda biz təhsil sistemimizdəki problemləri də unuda bilmərik və Sabir də yeri gəldikən çatışmazlıqları dəri tonqidi qeydlərini də əsirgəmir. Zənnimə, Sabir Rüstəmxanlının "Həni mənim yurdularım, hanı mənim övladlarım", "Zaman", "Vətəndaşlıq", "Bilinen və bilməyən sirlər" və s. dəyərli yazıları xalqına sonsuz sevgi bəsleyən sənətkarın təkcə sözü deyil, həm də könlü çirpintiləridir. Biz hər yazı ilə Sabir Rüstəmxanlıdan ayrıldığımızı düşünürük. Amma onun parlaq obrazı elə həmin ayrılığın anından başlayaraq bizi yeniden cəbəsinə alır.

Sabir Rüstəmxanlı sevmək xalqını və vətənini sevməkdir.

Sabir Rüstəmxanlı müqəddəs rəmzlərindən söz açmışdı, biz də ondan söz açdıq. Çünkü elə onun özü də bizim müqəddəs rəmzlərimizdəndir.